

Dr hab. Ewa Maria Marciniak
Wydział Nauk Politycznych
i Studiów Międzynarodowych
Uniwersytet Warszawski

Warszawa, 26.08.2025r.

Opinia

rozprawy doktorskiej mgr Aleksandry Koniecznej, *Spektrum medialnego zaangażowania jako kategoria analityczna. Zaangażowanie widzów wybranego programu telewizji rzeczywistości.*

**Rozprawa doktorska napisana pod opieką naukową
prof. UAM dr hab. Doroty Piontek**

Uwagi wstępne

W przedłożonej do recenzji pracy doktorskiej jest podjęty niezwykle interesujący i ważny poznawczo problem zaangażowania medialnego odbiorców. Wobec swoistej atrofii więzi społecznych poszukiwanie odpowiedzi na pytanie o mechanizmy tworzenia quasi-więzi jest nie tylko naukową ale praktyczną potrzebą. Mamy do czynienia z pracą, w której Autorka nie tylko rekonstruuje stan i rozwój badań w tym obszarze, ale również wzbogaca je własnymi konceptualizacjami oraz badaniami, które prowadzą do całkowicie nowych konkluzji naukowych. Tym samym niejako na początku kariery naukowej pani Aleksandra Konieczna wzbogaca ustalenia klasycznych badaczy o własne, autorskie i oryginalne wnioski. Nie jest więc Jej praca naukową imitacją lecz naukowym, twórczym dziełem, a Autorka już jest usytuowana jako naukowiec w badaniach nad medialnym zaangażowaniem odbiorców. Dodatkowo, w tym miejscu chcę zaznaczyć, że w ocenianej dysertacji równoważy się refleksja czysto teoretyczna, stanowiąca fundament dla dalszego etapu badań z refleksją wywiedzioną z doświadczenia empirycznego.

Przedstawioną dysertację oceniam według kryteriów odnoszących się do:

1. ogólnej wiedzy teoretycznej

2. umiejętności samodzielnego prowadzenia pracy naukowej

3. oryginalnego rozwiązania problemu naukowego

1. Ogólna wiedza teoretyczna

Celem pracy jest analiza medialnego zaangażowania jako kategorii analitycznej, skonstruowanie narzędzi do jego badania oraz weryfikacja ich wartości eksplanacyjnej i prognostycznej. Tak sformułowany cel pracy wymaga określonej podbudowy teoretycznej i w mojej ocenie Autorka wykorzystując właściwą i niezwykle obszerną literaturę przedmiotu zakreśla horyzonty badawcze w sposób niezwykle ambitny a zarazem refleksyjny i szczegółowy. Autorka wykorzystuje więc ustalenia teorii użytkowania i gratyfikacji, za zasadne uznaje też przywołanie teorii kodowania-dekodowania i teorii kultury w ich klasycznych i aktualnych naukowych odsłonach.

O wysokim poziomie rozpoznania teorii badanego zagadnienia świadczy też fakt, iż już w początkowej części pracy, w której mamy do czynienia z systematyzacją problematyki, Autorka proponuje własne konceptualizacje niektórych pojęć i kategorii, np., kontakty paraspołeczne, relacje paraspołeczne, czy fan i wyznawca. Pani Aleksandra Konieczna dysponuje rozległą wiedzą teoretyczną, prezentowaną w ocenianej dysertacji w układzie chronologiczno-problemowym. Ekspozuje zatem ewolucję namysłu teoretycznego nad badaniem zaangażowania medialnego odbiorców, sytuując je za każdym razem w kontekstach teoretycznych i naukowej zróżnicowanej pojęciowo i kategorialnie terminologii. Owo zróżnicowanie obciąża Autorkę do czynienia ładu w dotychczasowych rozważaniach, które Jej zdaniem charakteryzuje swoisty chaos. Taka procedura intelektualna wiąże się z wyjątkową zdolnością do panowania nad treścią wywodu. Wymaga też zdolności do umiejętnej selekcji naukowych treści. O przygotowaniu teoretycznym Autorki świadczy też rozległość literatury, na którą się powołuje (bibliografia liczy ponad 30 stron). Zaznaczyć również trzeba, że wybrane teorie problemów badawczych są stale punktem odniesienia w kolejnych etapach badań. Tym samym Autorka wykazuje się rozumieniem związków teorii i praktyk medialnych widzów.

Odnosząc się do teoretycznego aspektu badanej problematyki, chciałabym zaznaczyć, że pani Aleksandra Konieczna nie zdecydowała się na wskazywanie kategorii interakcji społecznych jako fundamentu analizy kontaktów paraspółecznych, tymczasem, odniesienie się do klasycznej socjologii szkoły chicagowskiej (Mead, Blumer, Cooley) pozwoliłoby na uzyskanie głębszego oglądu procesów komunikowania się w mikrostrukturach, co zwłaszcza w przywoływanej koncepcji kodowania i dekodowania przekazów rzuciłoby światło na znaczenie grup odniesienia (MY) w tych procesach.

2. Umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej

Jeszcze raz chcę podkreślić, że w mojej ocenie Autorka jest świadoma przyjętych przez siebie założeń pracy oraz metodyki i metodologii ich realizacji. Ogólnie rzecz ujmując Doktorantka w części wstępnej prezentuje swój zamysł badawczy oraz sposób jego naukowej realizacji. Innymi słowy Autorka wie, dlaczego należy badać zjawisko medialnego zaangażowania i potrafi to znakomicie uzasadnić i to w ujęciu retrospektywnym oraz tym uwzględniającym dynamiczne przemiany „krajobrazu medialnego” i zmiany reguł i motywacji użytkowania mediów.

O umiejętności samodzielnego prowadzenia badań świadczy zdolność do określenia przedmiotu badań, celów badań i strukturyzacji treści. Jednakże przede wszystkim chodzi też o zaprojektowanie i przeprowadzenie własnego badania empirycznego. Autorka we wstępie przedstawia dziewięć celów badawczych w odniesieniu do części teoretycznej i empirycznej oraz osiem pytań badawczych. Nie mam żadnych wątpliwości co do ich poprawności językowej, metodologicznej i merytorycznej. Na marginesie, chcę zaznaczyć, że w recenzowanych przeze mnie innych pracach naukowych spotykam się z faktem formułowania celów badań i pytań badawczych wyłącznie do części empirycznej pracy, tak jakby część teoretyczna była bezcelowa. Z satysfakcją więc stwierdzam, że Pani Aleksandra Konieczna należy do tych autorek, które rozumieją znaczenie celowości w prezentowaniu kontekstów teoretycznych badań. Przyjęte cele i pytania mają potencjał dobrej organizacji wyводу naukowego we właściwym porządku logicznym, zapewniającym koherentność wyводу. Nie mam również wątpliwości co do poprawnej struktury pracy i podziału treści.

Dysertacja ta składa się z pięciu rozdziałów, wstępu, zakończenia, bibliografii, spisu tabel i spisu rysunków oraz aneksu, w którym zaprezentowane są kwestionariusze podjętych badań. W tej części recenzji krótko odniosę się do struktury pracy i jej zawartości merytorycznej.

Rozdział 1. *Koncepcja kontaktów paraspolecznych*. Pani Aleksandra Konieczna w sposób klarowny przedstawia własną koncepcję rozumienia kontaktów paraspolecznych. Rozpoczyna jednak – od klasycznych ujęć poprzez krytyczne i współczesne rozumienie aż do autorskiej typologii kontaktów paraspolecznych. W dużej części rozdział ten jest systematyzacją zagadnień, w którym Autorka umiejętnie selekcjonuje treści na podstawie dobrze dobranej i bogatej literatury. Powołuje się na literaturę reprezentatywną dla problematyki badań.

Rozdział 2. *Medialne zaangażowanie odbiorców* - tu Autorka dokonuje przeglądu propozycji teoretycznych, wyjaśnia paradygmat użytkowania i gratyfikacji. W szczególności charakteryzowany jest rozwój tego paradygmatu poczynając od lat 40-tych ubiegłego stulecia. Słusznie Autorka zwraca uwagę na źródła medialnego zaangażowania odbiorców, wskazując przy tym na rytualny i instrumentalny charakter tego zaangażowania. Interesującą część tego rozdziału stanowi wyróżnienie etapów medialnego zaangażowania odbiorców. Jest to własna propozycja Autorki i to w odniesieniu do wyróżnionych dwóch sposobów użycia mediów. I znowu podkreślić należy, że Autorka po swojemu widzi i opisuje mechanizmy medialnego zaangażowania, oczywiście na podstawie kluczowej literatury przedmiotu.

Kolejny rozdział *Telewizja rzeczywistości i jej oddziaływanie na odbiorców* W mojej opinii jest logiczną kontynuacją poprzedniego rozdziału. Sens merytoryczny i logiczny tych rozważań jest dobrze wyeksponowany. Bo oto bowiem Autorka zmierzyła się z eksploracją związków między kulturą popularną a zaangażowaniem medialnym odbiorców. Na uwagę zasługuje podniesiona przez Autorkę tematyka ról płciowych w przekazie telewizyjnym. Autorka nie stroni też od refleksji nad trudnymi a czasami kontrowersyjnymi kwestiami medialnej seksualizacji, postulując zarazem potrzebę naukowej debaty nad tym zagadnieniem. W mojej ocenie kluczowym elementem tego rozdziału jest charakterystyka telewizji rzeczywistości. Autorka zmierzyła się ponownie z wyzwaniem odkrywania styku teorii i praktyki medialnej.

Rozdziały 4.i 5. *Cechy strukturalne i ideologiczne polskiej wersji programu „Hotel Paradise” oraz Medialne zaangażowanie widzów polskiej wersji programu Hotel Paradise*. To rozdziały empiryczne, w których Autorka prezentuje wyniki badań własnych zakotwicząc je w literaturze przedmiotu. Autorka charakteryzuje tu badany program, opisana jest tu też metodologia badań własnych oraz dyskusja ich wyników. Przedstawione są tutaj dane dotyczące oglądalności tego programu i porównanie z podobnym w charakterze programem Love Island. Istotnym elementem tego rozdziału jest badanie motywacji odbiorców do

oglądania tego programu a także charakterystyka kontaktów paraspolečnych widzów z uczestnikami programu. Tu Autorka wykorzystała m.in. własną Skalę Kontaktów Paraspolečnych, która posłużyła do pomiaru zaangażowania medialnego. Przy czym, na co warto zwrócić uwagę – skala ta powstała jako rezultat wnikliwego namysłu nad używanymi przez naukowców narzędziami służącymi badaniu tej problematyki. Autorka nie tylko wykazała pewne luki w tych narzędziach, i nie była to nieuprawniona krytyka, lecz konstruktywna ocena zwieńczona wspomnianym własnym narzędziem badawczym. To niewątpliwie kolejny przykład wysokiego poziomu przygotowania merytorycznego i metodologicznego.

Pracę wieńczy *Zakończenie*, w którym Autorka odnosi się do poszczególnych celów badawczych, czyni to w sposób logiczny i komunikatywny. Uznaję to za wyraz zdolności Doktorantki do konkluzyjnego i adekwatnego do przesłanek przedstawiania wyników swoich analiz. W zakończeniu ważnym i świadczącym o dojrzałości teoretycznej i metodologicznej komponentem jest synteza badań, udowadniająca, że mgr Aleksandra Konieczna jest twórczą badaczką, proponującą własne teoretyczne konceptualizacje oraz narzędzia badawcze. Całość wywodu jest skonstruowana w sposób logiczny, kompozycja pracy jest na bardzo dobrym poziomie. Swoista płynność naukowej narracji sprawia, że pracę tę czyta się z zainteresowaniem i towarzyszącą mu niecierpliwością poznawczą. Umiejętności intelektualne zaprezentowane w tej pracy napawają przekonaniem o wysokim poziomie kompetencji badawczych Autorki znacząco przewyższającym ten etap rozwoju naukowego. Od umiejętności prezentowania wiedzy ogólnej w zakresie dyscypliny nauki o komunikacji społecznej i mediach poprzez formułowanie problemów badawczych i ich rozwiązywanie do zdolności do powiązania badań naukowych z praktyką medialną

Reasumując, przyjęta struktura pracy, jest adekwatna do założeń badawczych recenzowanej dysertacji. Autorka zademonstrowała wysoki poziom zarówno warsztatu badawczego, jak i wysoki poziom rozeznania w przedmiotowej problematyce. Podjęta w dysertacji problematyka badawcza jest istotna z punktu widzenia rozważań teoretycznych, ale przede wszystkim niezwykle cenne jest to, iż Autorka zebrała materiał empiryczny, który może być podstawą kolejnych badań zwłaszcza eksponujących - w określonym stopniu - mechanizmy zaangażowania medialnego. Autorka jest świadoma pewnej luki w polskich badaniach nad zaangażowaniem medialnym widzów i dostrzegając ten fakt wpisała się w tę lukę swoimi dociekaniem. Praca ta może i przede wszystkim powinna być inspiracją dla innych badaczy

zajmujących się kwestiami zaangażowania medialnego odbiorców, w tym dzieci. A przedmiot badań rozszerzony na treści w mediach społecznościowych.

Atutem recenzowanej pracy jest fakt, iż problematyka badawcza spełnia kryteria aktualności i niewątpliwie uzupełnia literaturę przedmiotu i narzędzia badawcze. Ponadto, z pełnym przekonaniem twierdzę, że w warstwie metodologicznej oceniana dysertacja nie tylko spełnia standardy pracy doktorskiej ale zdecydowanie je przekracza.

Jednocześnie stwierdzam, że Pani mgr Aleksandra Konieczna - posiada zdolność dostrzegania problemów ważkich, istotnych dla teorii i praktyki użytkowania mediów, co świadczy o Jej umiejętnościach intelektualnych i wiedzy w zakresie problematyki rozprawy doktorskiej. Ponadto Doktorantka wykazuje odwagę w formułowaniu własnego stanowiska, w podejmowaniu konstruktywnej polemiki w dyskusji z poglądami przedstawicieli nauk społecznych – to w części teoretycznej oraz konstruowaniu nowych, autorskich narzędzi badawczych - to w części empirycznej.

Aparat pojęciowy i kategorialny

Podstawowe pojęcia i kategorie są wyeksponowane i poprawnie wyjaśnione. Autorka przedstawia sposoby rozumienia i interpretacji wielu pojęć i kategorii z zakresu komunikologii i szerzej nauk społecznych. Prezentacja tych pojęć i kategorii jest dokonywana na podstawie analizy dotychczasowych badań, jest więc autorską rekonstrukcją dorobku innych badaczy. Świadome i refleksyjne posługiwanie się pojęciami i kategoriami naukowymi, sprawia, że Autorka jawi się jako niezwykle kompetentna badaczka, która umiejętnie tworzy nowe przestrzenie badawcze. Najważniejsze jednak jest to, że Autorka konsekwentnie dąży do skonstruowania pola semantycznego kategorii *spektrum zaangażowania medialnego*, uznając, iż jest to kategoria, która powinna uzupełnić pojęcia i kategorie stosowane do analizy rzeczywistości medialnej.

Dobór źródeł

Autorka wykorzystuje zróżnicowane źródła, w głównej mierze anglojęzyczne, ze względu na znikome badania w tym zakresie prowadzone przez polskich naukowców. Podkreślić trzeba, że ważnym źródłem, na podstawie którego praca zyskuje miano oryginalnej, są badania własne realizowane na podstawie autorskich narzędzi. Bibliografia licząca ponad 30 stron jest imponującym zbiorem naukowej literatury, mogącym służyć również innym

badaczom. Warto też dodać, że wykorzystane cytaty są autorskiego tłumaczenia Autorki dysertacji.

Formalna ocena pracy

Język rozprawy jest niezwykle czytelny czemu towarzyszy wysoce naukowy i dojrzały styl pisania. Widoczne jest to w spójnym i konstruktywnym formułowaniu myśli, umiejętnym wnioskowaniu statystycznym i formułowaniu adekwatnych konkluzji. Wymienione elementy formalne sprawiają, że nawet skomplikowane treści stają się zrozumiałe dla czytelnika. Od strony formalnej nie mam więc żadnych zastrzeżeń. Język pracy jest klarowny, o czym wspominałam wcześniej, przypisy sporządzone zgodnie z przyjętymi regułami. Warstwa ilustracyjna pracy dobrana jest z dużą starannością. Całość pracy napisana jest z dużą kulturą językową a zwłaszcza edycyjną. Zatem oceniana dysertacja spełnia wymogi dotyczące kompetencji pisarstwa naukowego, zaś Autorka wykazuje się umiejętnością podejścia analitycznego w interpretacji treści badawczych, jak i podejścia syntetyzującego.

3. *Oryginalne rozwiązanie problemu naukowego*

W ocenianej dysertacji mamy do czynienia nie tylko z oryginalnym rozwiązaniem problemu badawczego ale również z oryginalnym problemem badawczym. Zwykło się przyjmować, że podejmowaniu prac naukowych towarzyszą dwa najważniejsze powody: brak badań w danym zakresie i konkurujące ze sobą stanowiska lub hipotezy a badacz aspiruje do weryfikacji vs falsyfikacji jednej z nich. Pani Aleksandra Konieczna wybrała pierwszy z nich, mając świadomość potrzeby takich badań i zarazem ich nieobecności w polskim dyskursie naukowym. Wyzwanie badawcze podjęte przez Autorkę skutkowało wieloma oryginalnymi rozwiązaniami. Pierwsze, to ustalenie pola semantycznego terminu „kontakty paraspołeczne”, drugie, to relewantna do prowadzonych badań konkluzja, że medialne zaangażowanie to permanentna negocjacja a widzowie są swoistymi koproducentami treści medialnych. (Stanowisko to można rozwinąć w świetle symbolicznego interakcjonizmu i jego głównej idei dotyczącej negocjowania znaczeń). Trzecie oryginalne osiągnięcie to autorska Skala Kontaktów Paraspołecznych, wedle której przeprowadzono jeden z etapów badania. Skala okazała się trafna i rzetelna a na jej podstawie Autorka zmierzyła siłę zaangażowania paraspołecznego, wskazała też na psychologiczne i płciowe korelaty zaangażowania paraspołecznego. Kolejnym istotnym i zarazem oryginalnym rozwiązaniem naukowym jest wyróżnienie trzech klastrów odbiorców programu Hotel Paradise – zaangażowanych emocjonalnie, umiarkowanych i słabo zaangażowanych, a także rodzajów ich motywacji.

Jednocześnie Autorka wskazuje na potrzebę dyskusji naukowych i metodologicznych formułując wnioski o charakterze *de lege ferenda*. (M.in. badanie innych gatunków i programów, badania nad relacjami z politykami czy prezenterami programów telewizyjnych)

Z ogromną satysfakcją stwierdzam więc, że przedstawiona dysertacja mgr Aleksandry Koniecznej charakteryzuje się wysoką dojrzałością i wartością naukową, a także oryginalnością i wnikliwością teoretyczno-empiryczną. Na szczególne podkreślenie zasługują interesujące analizy teoretyczne, przeprowadzone badania empiryczne na podstawie własnych narzędzi badawczych. Doktorantka wykazała się wysokim poziomem wiedzy i umiejętnością samodzielnego rozwiązania problemu pracy i osiągania celów badań. Recenzowana dysertacja bezsprzecznie wnosi nowe spojrzenie do badań nad spektrum zaangażowania medialnego odbiorców, nie tylko na poziomie szczegółowych rezultatów badań, ale i skonstruowania własnej skali do przedmiotowego badania, która wyjaśnia obserwowalne zjawiska w odbiorze telewizji rzeczywistości. Dostrzegam więc duże znaczenie zarówno teoretyczne, jak i praktyczne tej pracy dla dyskursu medioznawczego a samą Autorkę jako uczestniczkę tego dyskursu.

Oceniana praca zasługuje na wysoką, pozytywną ocenę. Z tego względu składam wniosek o wyróżnienie rozprawy doktorskiej mgr Aleksandry Koniecznej, która bez cienia wątpliwości stanowi znaczący wkład w rozwój wiedzy medioznawczej.

Wnioski końcowe

Ustawa o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz stopniach i tytule w zakresie sztuki z dnia 14 marca 2003 r. (Dz.U. Nr 65, poz.595, z późn.zm. – Prawo o szkolnictwie wyższym, ustawa o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki oraz o zmianie niektórych innych ustaw – DZ.U.Nr 84, poz.455, w brzmieniu obowiązującym od dnia 1 października 2011 r.) w artykule 13, pkt 1 zawiera stwierdzenie, że rozprawa doktorska, przygotowana pod opieką promotora powinna stanowić oryginalne rozwiązanie problemu naukowego lub artystycznego oraz wykazywać ogólną wiedzę teoretyczną kandydata w danej dyscyplinie naukowej lub artystycznej, a także umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej lub artystycznej”.

Uważam, że recenzowana rozprawa **Aleksandry Koniecznej *Spektrum medialnego zaangażowania jako kategoria analityczna. Zaangażowanie widzów wybranego programu telewizji rzeczywistości*** ma charakter oryginalny, spełnia wymienione w ustawie wymagania,

a jej Autorka wykazała się stosowną wiedzą teoretyczną w zakresie dyscypliny naukowej nauki o komunikacji społecznej i mediach , umiejętnością samodzielnego prowadzenia badań oraz oryginalnym rozwiązaniem problemu naukowego. W związku z tym przedkładam wniosek, aby dysertacja magister Aleksandry Koniecznej została dopuszczona do dalszego etapu postępowania w przewodzie doktorskim.

Ewa Konieczna